

הַעוֹמְדִים אוֹמְרִים, מאכן ראייה שיש לנוכחים לעמוד בשעת הברית, וכנאמר (מלכים ב, ג, ג) 'ויעמוד כל העם בברית' (מדרכי תנב), שיש לעמוד לפני מוקימי מצוה (שלטי הגבורים על המדרכי, ע"פ המשנה בבבויים ג, ג והירושלמי שם). ■ וכן נפסק להלכה [מלבד התופס את התינוק שהוא יושב] (רמ"א י"ד רסה, א), וכל זה חומרא בעלמא (הגר"א ש, ה).

כְּשֶׁם שֶׁנִּכְנַס לְבְרִית קֶךְ יִכְנַס וְכוּ, ויש גורסים בלשון נוכח 'כשם שהכנסתו לברית כן תכניסהו' וכו' (רי"ף; רמב"ם מילה ג, ב; טור י"ד רסה, א. והפרישה שם ז גרס כן בתוס'), שמברכים את האב שיזכה לקיים שאר מצוות שחייב אב לקיים בבנו (ב"ש ד"ה ואם הוי, בשם רבינו מנחם), ולפי גירסתנו, הברכה היא לתינוק, שמסוכן הוא לאחר המילה וצריך ברכה (שפת אמת). ■ להלכה, העומדים אומרים 'כשם שהכנסתו לברית כן תכניסהו' וכו' (שו"ע ש, א), ונוהגים לומר 'כשם שנכנס לברית כן יכנס' וכו', שלפעמים אין האב נוכח בברית או שאין לתינוק אב, ולכן לא פלוג [וגם הסובר שצריך לומר 'כשם שהכנסתו' מודה שיכול לומר 'כשם שנכנס'] (ש"ך ש, ג).

לְתוֹרָה לְחֹפֶה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים, והקדימו תורה לחופה, על פי מה שאמרו (קידושין כט, ב) שיעסק אדם בתורה ואחר כך ישא אשה. ומה שהקדימו חופה למעשים טובים אף שמתחייב במצוות בגיל שלש עשרה ואילו לחופה הוא מנן שמונה עשרה [כמבואר במשנה (אבות ה, א)], משום שמכל מקום בידי שמים אינו בן עונשים עד גיל עשרים (ב"י י"ד רסה, א בשם אבודרהם). או משום שמצוה להשיא את הבן בעודו קטן סמוך לגיל שלש עשרה (מעדני יום טוב על הרא"ש בכורות הל' פדיון בכור ו).

וְהַמְבָרֵךְ אוֹמֵר וְכוּ, ומלושן 'המברך' משמע שהמול אינו מברך כי פיו מלוכלך בדם, אלא אתר מברך, אך נוהגים שהמול מברך, שאותו הדם אינו מלוכלך (ריטב"א). ויש שפירשו, שכדי לזכות את הרבים במצוות מכבדים אחר לברך (יעב"ץ). ■ להלכה, אבי הבן או המוהל או אחד מהעם מברך (שו"ע י"ד רסה, א), ש'המברך' משמע איזה שיהיה (ב"י; הגר"א).

אֲשֶׁר קִדַּשׁ יְדֵי מִבְּטָן, 'ידידי' זהו יצחק, שנאמר עליו (בראשית כב, ב) 'אשר אהבת'. 'מבטן' – שקודם שנולד כבר נתקדש למצוה זו, וכמו שנאמר (שם יט, ט) 'אבל שרה אשתך' וגו', והקיימות את ברית אתנו, והיא המילה (רש"י; תוס' מנחות ג, ג, בשם יש מפרשים). ויש שפירשו, שהכוונה לאברהם, וכלשון הפסוק (ירמיה יא, טו) 'מה לידידי בבית' שדרשוהו (במנחות ג, ב) עליו (תוס' בשם ר"ת). וקידשו הקב"ה 'מבטן', שאמר הכתוב עליו (בראשית יח, ט) 'כי ידעתיו', ואמר (ירמיה א, ה) 'בטרם אצרך בבטן ידעתני' (תוס' מנחות שם ד"ה בן ידיד). ויש שפירשו, ש'ידיד' הכוונה ליעקב, שנולד מהול וכבר במעי אמו היה מקודש (ע"פ כללי המילה לרבי יעקב הגודו, בשם רב האי גאון ורב שרידא גאון, והערך ערך ידיד).

צָנָה לְהַצִּיל יְדֵידוֹת שְׂאֵרֵינוּ מִשְׁחַת וְכוּ, יש מנקדים 'צנה' – לשון עתיד, שהוא תפילה ובקשה לקב"ה שיציל את הרך הנימול ממות בזכות מצות המילה (רמב"ם פאר הדור קלד; אבודרהם שער תשיעי; ש"ך י"ד רסה, ה). ויש מנקדים 'צנה' – לשון עבר, שציוה הקב"ה את אברהם אבינו להציל את גופינו מדרת שחת היינו הגיהנום, כמבואר בעירובין (ט"ו, א) שאברהם אבינו יושב על פתחו של גיהנום ומעלה כל מי שאין בו עבירה, אבל הבא על נכרית מושכת ערלתו, ואברהם לא מכיר שהוא מהול ולא מצילו מגיהנום (מהרש"א). או הכוונה שכבר ציוה הקב"ה להציל את הרך הנימול ממותו, בזכות מצות המילה (יעב"ץ).

מִלּוּ וְלֹא פָרַע אֶת הַמִּילָה פֶּאֱלוּ לֹא מִלּוּ, ואברהם אבינו לא הצטווה על הפריעה (יבמות ע"א, ב), אלא הלכה למשה מסיני היא (תוס' שם ד"ה לא). ומאחר והפריעה לא מפורשת בתורה, עיקר המצוה הוא החיתוך, ולפיכך מותר בשבת שיהיה האחד חותך והשני פורע (יש"ש יבמות ת, ג, בשם קובץ ישן; סמ"ק מצורף קנד, פט. בשם תוס'). ויש סובר, שכיון שהמול ולא פרע 'כאילו לא מל', הראשון שחתך לא קיים מצוה, וחילל שבת (יש"ש שם, בשם מהר"י ברוגא מב). ■ להלכה, מל ולא פרע כאילו לא מל (שו"ע י"ד רסד, ד). ובשבת לא יהיה אחד חותך ואחד פורע, אלא החותך הוא יפרע (שם, יד). ויש שכתב, שמוותר לתת לאחד לחתוך ולאחד לפרוע, אך טוב להחמיר לכתחילה שהחותך הוא יפרע (שם), והרבה אחרונים כתבו שיש להקל בזה (משנ"ב שלא, לו, ומצוין שכן המנהג בכל מדינות פולין. וראה עוד שם, ד, ומשנ"ב מהד' דרשו הע' 34).

גִּמְרָא. קַל זְמַן שֶׁמִּתְקַשֶּׁה וְנִרְאָה מֵהוּל אֵינוּ צָרִיךְ לְמוּל, וְאֵם לֹא צָרִיךְ לְמוּל, והמשנה שאמרה שמתקנו רק 'מפני מראית העין' ולא מעיקר הדין [מדרבנן], עוסקת באופן שנראה מהול כשמתקשה, שאז מעיקר הדין אין צריך למולו. והאופן שיש בכך משום 'מראית העין', יש שביאר, שמדובר בכהן האוכל תרומה בגדלותו, שצריך לתקנו באיזמל כדי שייראה מהול גם כשאינו מתקשה. ואילו שמואל עוסק בקטן הנימול, שאם אינו נראה מהול, חייב לתקן מדרבנן, ואם נראה מהול כשהוא מתקשה, אינו צריך לעשות כלום (תרומת הדשן רסד, בדת רש"י במשנה). ויש שביאר, שגם בקטן יש 'מראית העין' מחמת שאינו נראה מהול כשאינו מתקשה, אלא שמצד 'מראית העין' אין צריך לחתוך באיזמל [גם לכהן בגדלותו], רק לקשור הברש לאחוריו שלא יכסה את הגיד (מאירי; תרומת הדשן שם בדת הרמב"ם מילה ב, ה. ונמצא שנחלקו רש"י והרמב"ם בשני דינים: א. האם בכל קטן יש 'מראית העין' כשנראה מהול כאשר מתקשה. ב. אם באופן זה יש לחתוך באיזמל בכהן האוכל תרומה בגדלותו).

ויש סובר, שהמשנה עוסקת על שעת המילה, שאע"פ שכאשר מתקשה נראה מהול, חייבוהו לתקן מפני מראית העין, ואילו שמואל עוסק על אחרי המילה, שאם כאשר מתקשה אינו נראה מהול, חייב לתקן מדרבנן, ואם נראה מהול, אינו צריך לעשות כלום (ש"ך נקודות הכסף י"ד רסד על הט"ז ט, ולדעתו רש"י והרמב"ם אינם חולקים בדין).

לְהַכְנִיסוּ בְּבִרְתוֹ שֶׁל אֲבִרְהָם אֲבִינוּ, וברכה זו מברך אבי הבן קודם המילה, שבפסחים (י, ב) מנאיר שברכה שנוסחה הוא בלמ"ד ['להכניסו'], היא לשון עתיד. ועוד, שצריך לברך 'עובר לעשייתך' (תוס' כאן ובפסחים בשם רשב"ם). ויש סוברים, שמברך אחר המילה, שהרי מיד אחר ברכת האב אומרים 'כשם שנכנס לברית', ומוכח שכבר נכנס לברית. וכוונת הגמ' בפסחים שברכה שהיא בלמ"ד מתפרשת יותר לשון עתיד, אבל יכולה להתפרש גם לשון עבר. ומה שצריך לברך 'עובר לעשייתך' הוא רק כאשר עושה המצוה הוא המברך, ולא כמו כאן שהאב אינו המוהל (תוס' כאן ושם בשם ר"ת), שכאשר המברך לא עושה את המצוה, יש לחשוש שעושה המצוה יחזור בו ותהא ברכתו לבטלה, לכן מברך אחר עשייתה (השגות הראב"ד אישות ג, כג). ויש מפרשים, שברכת 'להכניסו' אינה 'ברכת המצוות' אלא 'ברכת השבח' (רא"ש), וברכה כזו אין צורך לברך 'עובר לעשייתך' (קרבן נתנאל). ועוד, שכיון ש'מל ולא פרע כאילו לא מל', כשמברך האב 'להכניסו' קודם הפריעה נחשב 'עובר לעשייתך' (רא"ש).

■ להלכה, המל מברך 'על המילה', והאב מברך בין חיתוך הערלה לפריעה 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו' (שו"ע י"ד רסה, א).